

С. Куницький

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ЗАМОК

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

Рецензент:

Олег Гаврилюк — історик, завідувач відділу стародавньої історії Тернопільського обласного краєзнавчого музею, член НТШ.

Книга присвячена малодослідженій сторінці історії архітектурного минулого міста Тернополя — тернопільському замку. Вперше публікуються: його опис — сторінка з «Інвентарю міста Тернополя 1697 року»; малюнки-реконструкції та плани поперечного розрізу споруди (автор — тернопільський архітектор Казнін П.О.).

У праці використано матеріали з бібліотеки та фондів Тернопільського обласного краєзнавчого музею, архіву управління містобудування і архітектури Тернопільської облдержадміністрації, відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Національного історичного архіву Білорусі, відділу рукописів Ягеллонської бібліотеки м. Кракова, фондів Окружного музею у Тарнові.

Це видання буде корисним викладачам вищих та середніх навчальних закладів, краєзнавцям, науковцям, студентам, учням, спеціалістам-практикам у сфері туризму та широкому колу читачів, які цікавляться історією Тернопільського краю.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

Вступ

Історичний літопис сучасного Тернополя розпочався весною сьогодні вже далекого 1540 року, коли польський король Сигізмунд I надав Великому коронному гетьману, каштеляну краківському, графу Яну з Тарнува локаційний привілей на право заснування опідуму (укріпленого містечка) Тарнополе. Твердиня мала слугувати для захисту населення Галичини від нападу кримських татар, турків і волохів. Для будівництва Великий коронний гетьман обрав територію спустошеного урочища Сопільче. На той час це був закинутий пустир, який, проте, міг мати важливе стратегічне значення завдяки дуже вигідному положенню на переїзді із Західного Поділля у напрямку до Львова. Підвалини замку закладались на лівому березі тихоплинної річки Серет — «в місці безлюдному, званому Сопільче».

Історія спорудження тернопільського замку, його неодноразові перебудови та реконструкції є однією з цікавих сторінок архітектурного минулого нашого міста. Хоч вперше в актових документах наш замок згадується під 1550 роком, початок його будівництва припадає на 1540 рік. Воно, можливо, тривало до першого невдалого татарського нападу на опідум 1549 року. Тоді кримчаки не змогли захопити твердиню над Серетом, але замок, очевидно, зазнав певного пошкодження, і тому виникла потреба його відновлення у 1554 році. Про це дізнаємося з листа теребовельського старости Бернарда Претвіча до імператора Священної Римської імперії німецького народу Фердинанда I, у якому він зазначив, що Великий коронний гетьман Ян з Тарнува розпочав у місті Тарнополе зводити новий кам'яний замок. Будівництво тривало понад двадцять років і було завершено сином гетьмана Кшиштофом у 1565 році. Ймовірно, що на останньому етапі будівництва замкової споруди був задіяний італійський архітектор Христофор Бодзан (Боццано).

Протягом наступних сторіч помінялися не тільки власники міста, а й зазнала змін і сама споруда. З початку XIX ст. замок перебудували на палац. Він був пошкоджений під час Першої світової війни і відбудований протягом другої половини 20-х років минулого століття. Більш значних руйнувань споруда зазнала під час вигнання з міста гітлерівських загарбників у 1944 році. Відновили його лише на початку наступного десятиріччя.

Автор цього нарису, не претендуючи на вичерпність у викладі названої вище теми, намагався цим виданням внести щось нове у вивчення історії побудови та відновлення тернопільського замку, одночасно поєднуючи свою розповідь з ілюстративним матеріалом. У публікації висвітлено історичні передумови спорудження цієї архітектурної пам'ятки, подається історія її будівництва, реконструкції та розповідається про осіб та події, пов'язані з нею.

У тексті автор подає назву міста Тернопіль відповідно до офіційного найменування (Тарнополе, Тарнополь, Тернопіль) в різні роки його історії.

Видання проілюстроване репродукціями світлин, листівок, малярюнків, а також акварелей живописця О.М. Герасимова із зображеннями замку. Крім того — фотографіями речових матеріалів з фондів Тернопільського обласного краєзнавчого музею, картами і планами міста XVIII–XIX ст., планом споруди замку.

Джерела, які стосуються історії тернопільського замку, зберігаються в архівах і бібліотеках Білорусі, Польщі та України.

Тернопільський замок: коротка передісторія

Землі, на яких розташоване сучасне місто Тернопіль, входили до складу давнього Теребовльського князівства, періодично потрапляючи до складу більших політико-адміністративних утворень. Після того як Русь розпалася на окремі самостійні князівства, Теребовльський уділ у 1144 році увійшов до складу Галицького князівства. У 1199 році уже вся територія сучасного Тернопілля була включена до складу Галицько-Волинської держави, яка на початку XIII ст. стала наймогутнішою країною на теренах Південної Русі.

Близько 1323 року, після смерті князів Андрія і Лева Юрієвичів, синів Юрія I Львовича, згасла династія Романовичів. На галицько-волинський престол був запрошений княжич Болеслав¹, син мазовецького князя Тройдена з роду П'ястів, який після хрещення за православним обрядом взяв ім'я Юрій. В історію цей останній галицько-волинський князь увійшов під ім'ям Юрія-Болеслава II Тройденовича. Політика, яку він проводив, викликала незадоволення як боярської верхівки, так і міського населення, що призвело до його смерті: Юрій II був отруєний 7 квітня 1340 року у Володимирі. Смерть останнього галицько-волинського князя Юрія II Тройденовича поклала кінець незалежності цього державного утворення. Почалась довголітня військово-політична експансія Польської і Литовської держав на цю територію. Внаслідок походів польського короля Казимира III Великого та литовського князя Любарта Гедеміновича Галицько-Волинська держава зазнала розчленування і поділу: Галичина з Белзькою землею і Холмщиною увійшла до складу Польщі, а Волинь потрапила під владу Литви. Але боротьба між

¹ Княжич Болеслав — по матері русин, внук короля Юрія I Львовича (син його доньки Марії), запрошений на престол боярами після вимирання роду Романовичів.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.